

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТВОРОЧОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Я.І. Конощук

аспірант кафедра політичних наук

Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Одним з найважливіших елементів україно-російських відносин є творчість політичних лідерів. Саме погляди лідерів визначали формат та наповнення відносин між двома стратегічними партнерами. Політичні лідери до цього часу не змогли презентувати суспільству повнокровну модель україно-російських взаємин.

Ключові слова: міжнародні відносини, політичні лідери, модель політичних відносин, творчість політичних лідерів.

Ще мислителі сивої давнини визначали політику як мистецтво керувати усіма громадянами. Зокрема, видатний давньогрецький філософ визначав політику як царське мистецтво, до якого, на його думку, були здатні лише наймудріші. "Правити країною мають філософи, наймудріші люди" — зазначав Платон у своїй головній роботі "Держава".

З вищезазначеного випливає, що одним з найважливіших елементів політики є творчість. Саме творчі здібності політиків виявляються у заявах, інформаційних кампаніях, виступах перед своїми прихильниками. Можна з певністю зазначити, що саме творчість і творчі особистості є надзвичайно важливими елементами політичного процесу, його своєрідною рушійною силою. Напевне, не буде перебільшенням зазначити, що саме ці фактори визначають формат співпраці і актуальність даної проблеми.

Не є винятком із цього правила і україно-російські взаємини. Справді, саме від лідерів держави у значній мірі залежить напрямок відносин поміж країнами. Янукович та Яценюк, Ющенко та Тарасюк, Кучма та Зеленко, саме ці політичні гравці відігравали вирішальну роль при формуванні україно-російської кооперації в той чи інший часовий проміжок. Саме їхня позиція, у значній мірі, визначає геополітичний напрямок розвитку країни, її майбутнє, що сьогодні актуально. Виходячи з поставлених в статті питань, розгляду сучасних тенденцій розвитку як України, так і Росії, метою статті є аналіз україно-російських відносин, їх взаємодія та тенденції розвитку.

Вплив "творчих" особистостей можна яскраво спостерігати, споглядаючи на динаміку україно-російських взаємин. Так, за часів невмирущого Леоніда Даниловича Україна та Росія були справді братніми країнами. Про це яскраво свідчить класична фраза першого президента Росії покійного Бориса Єльцина: "Коли не

прокинувся, думаю, що я зробив для України". Хоча точніше формат відносин мав би звучати так: Скільки коштує українська лояльність до Росії: дешеві енергоносії, політична підтримка країни у взаєминах із країнами великої сімки будь-яких дій України, інтенсифікація торгово-економічного співробітництва між країнами. Крім того, даний період відносин відзначався посиленням економічного впливу України на Росію. Зокрема, протягом кількох років російські компанії купили усі нафтопереробні заводи гірничо-збагачувального комбінату. Зрозуміло, що економічний вплив було досить швидко конвертовано в політичний. Свідченням чому є діяльність ТНК-ВР, коли російська нафтова компанія, використовуючи власні зв'язки та економічні потуги, досягла того, що нафтопровід Одеса-Броди, замість того, щоб транспортувати казахську та азербайджанську нафту, з 2004 року почав прокачувати російську сировину URALS. А нещодавно російсько-британська нафтова компанія завдала останнього удару по головній трубі України. Росія, Греція та Болгарія в середині квітня підписали угоду про початок побудови прямого конкурента українського нафтопроводу — "Бургас — Александруполос". Завершальним акордом цієї кампанії стали два візити Володимира Путіна до Казахстану, результатами яких стало те, що Нурсултан Назарбаєв відмовився від співробітництва з українськими партнерами. Він відзначив, що Казахстан буде транспортувати свою нафту виключно по російських маршрутах. "Ми зацікавлені у транспортуванні енергоносіїв виключно через Росію", — про це Назарбаєв заявив на спільній Пресконференції з Володимиром Путіним за підсумками візиту останнього до Астани. Іншим прикладом конвертування такого впливу є

входження на український ринок так званого спільного підприємства "Укргаз-Енерго". Цей спільний проект офшорної компанії "Газпрому", "Росукренерго" та "Нафтогазу України" є першим кроком до встановлення повного контролю над українським газовим ринком, що дозволить зберегти країну в російській орбіті [1].

Крім того, цей період відносин також визначався широким використанням дипломатії "без краваток". Достатньо згадати цілу серію так званих неформальних саммітів СНД, серію особистих зустрічей. Саме на цих зустрічах вирішувалися ключові питання двосторонніх відносин-Чорноморський флот, розподіл власності колишнього СРСР, створення Єдиного економічного простору та ін. Леонід Данилович на цих зустрічах виявив себе як справжній стратег, "творча особистість" Він змушував Москву вірити в те, що Україна зацікавлена в максимальному зближенні з нею і водночас запевняв Європу в незмінності руху країни до європейських стандартів та європейських цінностей. Верховна Рада ухвалювала зміни до основних напрямків зовнішньої політики, за якими стратегічною метою нашої держави визначався курс на вступ України до ЄС та НАТО, і в той же самий час країна стає спостерігачем при ЄВРАЗЕС, одним з натхненників створення проекту Єдиного Економічного простору.

Ще однією важливою особливістю українсько-російських відносин цього періоду є своєрідний російський зовнішньополітичний протекторат над Україною. Так, у відповідь на постійні критичні заяви європейців з приводу стану розвитку демократії в Україні з Кремля чулося постійне: "Це є внутрішні справи України і тільки її", хоча найчастіше виявлялось, що внутрішні справи нашої країни є для росіян фактично як свої. Достатньо згадати заяви російської делегації на сесіях ПАРЄ у відповідь на закиди доповідачок Ради Європи по Україні. Слід також зауважити, що і позиції з ключових питань в обох країнах співпадали. Україна, як і Росія, виступала за самостійний розвиток Придністров'я. Крім того, як Україна, так і Росія були зацікавлені у незалежності Сербії [2].

Водночас, українсько-російські взаємини завжди мали вагомий частку прагматичного аспекту. Якщо за часів покійного Бориса Миколайовича формулу відносин можна було визначити як "газ в обмін на лояльність", то Володимир Володимирович Путін в одній з перших зустрічей зауважив, що зовнішньополітичною лояльністю та статусом буферної зони справа не обмежиться. Справді, Володимир Володимирович добре вивчив (за часів роботи у КДБ) праці геніального італійського філософа Ніколо Макіавеллі, який, як відомо, закликав об'єднуватися з більш слабким союзником, бо в іншому випадку більш сильний союзник вас поступово поглине.

Ще одним яскравим прикладом впливу "творчої" особистості на формат українсько-російських взаємин є їхній формат після обрання Президентом України Віктора Ющенка і приходу до влади в Росії Володимира Путіна. Перш за все, лідери держави суттєво скоротили кількість зустрічей. Зокрема, якщо в останні роки президентства Леонід Данилович регулярно зустрічався з Борисом Миколайовичем та Володимиром Володимировичем, то за перший рік президентства Віктора Ющенка було кілька офіційних візитів та низка зустрічей в рамках самміту Співдружності Незалежних Держав.

Справді, як ми зауважували вище, прихід до влади Володимира Путіна та Віктора Ющенка мав досить суттєвий вплив на українсько-російські взаємини. Можна навіть сказати, що було радикально переосмислено українським Президентом відносини між Україною та Росією. Він вирішив, що Росія є таким же партнером, як і безліч інших країн, а також змінив і підхід до самих відносин. За його президентства вони набули більш прагматичного характеру. Особливо це стало помітно з приходом до влади нинішнього уряду: не було більше класичного Єльцинського: "як не прокинись – все думаю, що я зробив для України". Справді, жодного патерналізму, лише прагматичний напрямок — "Росукренерго" в обмін на політичну підтримку та доступ до російського ринку, торгівля щодо газотранспортної системи в обмін на можливу підтримку на майбутніх президентських виборах, вирішення проблеми вчасного виводу Чорноморського флоту та інвентаризації земель, які орендовані росіянами лише за умови сповільнення вступу України до НАТО та багато іншого. Зокрема, міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров зазначав, що Чорноморський флот потрібен для підтримки стабільної внутрішньополітичної ситуації в Україні. Більш того, російські урядовці пропонують Україні продовжити договір оренди землі [3]. Всупереч очікуванням експертів, прихід до влади прем'єр-міністра Віктора Януковича суттєво не позначився на форматі українсько-російських взаємин. Формат українсько-російських відносин цього періоду став більше нагадувати період Єльцин-Кучма. Не звалився з неба дешевий газ, українські товари не пустили раптово в Росію, більшість українських молокозаводів, як і раніше, не можуть поставляти свою продукцію до Росії.

Російські канали, як і за часів попереднього уряду та "помаранчевої революції", продовжували ретранслювати лише одну точку зору. Більш того, крісло лідера Партії Регіонів (на Грушевського) можна розгляда-

ти як повернення до часів Леоніда Кучми, до славнозвісної політики "багатовекторності".

Прем'єр-міністр починає говорити красиві фрази перед західною аудиторією і, водночас, клянеться у вічній дружбі Росії. Прем'єр, немов Володимир Ілліч, робить один крок вперед на шляху до СОТ, запевняючи громадськість в тому, що країна вже цього року набуде повноправного членства у світовому торговому клубі. "Україна вже цього року стане членом Світової Організації", — запевняють нас майже щодня усі урядовці, а діючий уряд закликає поглиблювати інтеграцію до Єдиного Економічного Простору. "Ми повинні зацікавити у співробітництві з собою Росію, Казахстан та Білорусію", — відзначає перший віце-прем'єр міністр України Микола Азаров. За його словами, українська економіка зазнала величезних втрат від уповільнення темпів інтеграції нашої країни до ЄЄП [4].

Подібно до часів Леоніда Даниловича, відбувається і політичне співробітництво між країнами. Україна, на відміну від 2005 року, не виступає з особистими зовнішньополітичними проектами, а ініціативи, висунені самою країною, фактично саботуються нашими "стратегічними партнерами". Так, Росія, після тривалих переговорів домоглася, щоб на переговорах з врегулювання статусу Придністров'я було відкинуто план Ющенка, за яким Молдова залишалася єдиною державою, та був залишений чинним так званий меморандум одного з фаворитів президента Росії Володимира Путіна Дмитра Козака. Як і у 2004 році, Україна витіснена із відносин з найбільшими європейськими країнами. Її сприймають через призму старшого брата. Зокрема, Єврокомісія після аварії на Українській ділянці газогону "Уренгой — Помари —

Ужгород" та запевнення України в тому, що вона здатна поставляти у повному обсязі газ до Європи, свідчила, що "Нафтогаз України" не скорочував поставки російського блакитного палива у європейському напрямку. Це запевняє і прес-служба оператора другої у світі газотранспортної системи — компанія "Укртрансгаз". Наші партнери по ЄС, які не забули російсько-білоруської зимової Енергетичної війни, мають намір найближчим чином розпочати переговори з Росією про побудову додаткових газопроводів в обхід України [5].

Загалом слід визнати, що українська політика щодо Росії була позбавлена необхідної стабільності й стратегічної спрямованості. Часто вона формувалася або виходячи із ситуативних міркувань, або під впливом ідеологізованих уявлень і негативних стереотипів політичних лідерів щодо російського менталітету. Можна, навіть, зауважити, що Україна та Росія за п'ятнадцять років так і не спромоглися виробити ефективну модель взаємин між країнами, балансуєчи від клієнт-патрональної моделі часів Леоніда Кучми до прагматизму Ющенка та знову повернення до кумівської моделі після приходу у крісло прем'єра голови партії Регіонів Віктора Януковича.

Таким чином, формат україно-російських відносин не є постійним. Він перш за все визначається поглядами політичних лідерів, а оскільки, як ми зауважили, політика — це творчість, то відповідно — творчими особистостями, їхніми системами цінностей, світосприйняттям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Одесса — Броды: вместо каспийской нефти придут скандинавские инвесторы // Зеркало недели. — № 18 (647). — С.3.
2. С.І. Пірожков, Б.О. Парахонський, ...Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива. — К., 2005. — С.323.
3. Ожеван М.А. Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива. — К.: Стило, 2001. — С. 221.
4. С.І. Пірожков Україна у системі міжнародної безпеки та колективного співробітництва. — К., 2005. — С.39.
5. Украина-Россия: концептуальные основы гуманитарных отношений / Под ред. О.П. Лановенко. — К.: Стило, 2001. — С.124.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2007 р.